

"En plads i solen" - historiske perspektiver på debatten om udvikling og modernitet i Grønland

Thisted, Kirsten

Published in:
Tidskriftet Grønland

Publication date:
2017

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Thisted, K. (2017). "En plads i solen" - historiske perspektiver på debatten om udvikling og modernitet i Grønland. *Tidskriftet Grønland*, 37-57.

- McKinney MA, Letcher RJ 2013a. Part 1: Three decades (1984-2010) of legacy contaminant trends in East Greenland polar bears (*Ursus maritimus*). *Environment International* 59:485-493. <http://dx.doi.org/10.1016/j.envint.2012.09.004>
- Dietz R, Rigét FF, Sonne C, Born EW, Bechshøft T, McKinney MA, Drimmei R, Muir DCG, Letcher RJ 2013b. Part 2: Three decades (1984-2010) of flame retardant trends in East Greenland polar bears (*Ursus maritimus*). *Environment International* 59: 494-500. <http://dx.doi.org/10.1016/j.envint.2012.09.008>
- Dietz R, Basu N, Braune B, O'Hara T, Letcher R, Scheuhammer T, Sonne C, Andersen M, Andreasen C, Andriashuk D, Asmund G, Aubail A, Baagøe H, Born EW, Chan HM, Derocher, AE, Grandjean P, Knott K, Kirkegaard M, Krey A, Lunn N, Messier F, Obbard M, Olsen MT, Ostertag S, Peacock E, Renzoni A, Rigét, FF, Skaare, JU, Stern G, Stirling I, Taylor M, Wiig Ø, Wilson S, Aars J 2013c. What are the Toxicological Effects of Mercury in Arctic Biota? *The Science of the Total Environment* 443:775-790. <http://dx.doi.org/10.1016/j.scitotenv.2012.11.046>
- Dietz R, Mosbech A, Flora J, Eulaers I in prep a. How the traditional lifestyle and diet in NOW is challenged by long-range pollution. *AMBIO* (in prep) Special Issue on the Northwater programme.
- Dietz R, Eulers I, Gustavsson K, Mosbech A, Flora J, Mulvad G in prep b. Variation in Human exposure to Mercury in Northwest Greenland due to Seasonal Changes in the Traditional Food. *Environmental International* (in prep).
- Grønlands Statistik. Gennemsnit af befolkningstal og Hellefiskefangster 1977-2016, <http://www.stat.gl/default.asp?lang=da>
- Hansen JC, Van Oostdam J, Gilman A, Odland JØ, Vaktiskjold A, Dudarev A 2009. In: AMAP Assessment Report 2009: Human Health in the Arctic. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Oslo, Norway: xiv+256 pp.
- Minamata Konventionen: <http://www.mercuryconvention.org/Convention>
- Johansen P, Muir D, Asmund G, Rigét F 2004. Human exposure to contaminants in the traditional Greenland diet. *The Science of the Total Environment* 331: 189-206.
- Johansen P, Mulvad G, Pedersen HS, Hansen JC, Rigét FF 2007. Human accumulation of mercury in Greenland. *The Science of the Total Environment* 377: 173-178.
- Letcher RJ, Bustnes JO, Dietz R, Jenssen BM, Jørgensen EH, Sonne C, Verreault J, Vijayan MM, Gabrielsen GW 2010. Effects Assessment of Persistent Organohalogen Contaminants in Arctic Wildlife and Fish. *The Science of the Total Environment* 408: 2995-3043.
- Lindberg SE, Brooks S, Lin CJ, Scott K, Meyers T, Chambers L, Landis M, Stevens R 2001. Formation of reactive gaseous mercury in the Arctic: evidence of oxidation of Hg⁰ to gas-phase Hg-II compounds after Arctic sunrise. *Water Air and Soil Pollution Focus* 1: 295-302.
- Lu JY, Schroeder WH, Barrie L, Steffen A., Welch H, Martin K, Lockhart L, Hunt R, Boila G, Richter A 2001. Magnification of atmospheric mercury deposition to polar regions in springtime: the link to tropospheric ozone depletion chemistry. *Geophysical Research Letters* 28: 3219-3222.
- Outridge PM, Dietz R, Amyot M, Barkay T, Basu N, Berg T, Braune B, Carrie J, Chételat J, Cole A, Constant P, Dastoor A, Dommergue A, Donaldson SG, Douglas T, Durnford D, Evans M, Ferrari C, Gaden A, Gantner AK, Gantner N, Goodsite M, Hedman J, Hintelmann H, Hobson K, Johnson M, Kirk J, Kroer N, Krümmel E, Larose C, Lean D, Leech T, Letcher RJ, Loseto L, Macdonald RW, Muir DCG, J. Munthe J, Nielsen TG, O'Hara T, Pacyna J, Poissant L, Poulain A, Rigét F, Rognerud S, Ryzhkov A, Scheuhammer T, Skov H, Sonne C, Sørensen S, Steenhuisen F, Steffen A, Stern G, Stow J, Sundseth K, Travnikov O, Verta M, Wang F, Wängberg I, Wilson SJ, Zdanowicz C, 2011. Mercury in the Arctic. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Oslo, Norway. xiv + 193 pp.
- Piniarneq 2015 Data vedrørende den grønlandske fangst Direktoratet for Fangst og Fiskeri, Grønlands Selvstyre 1993-2013.
- Rigét FF, Bossi R, Sonne V, Vorkamp K, Dietz R 2013. Trends of perfluorochemicals in Greenland ringed seals and polar bears from Greenland: indications of beginning to decreasing trends. *Chemosphere* 93: 1607-1614.
- Rigét, F, Vorkamp K, Bossi R, Sonne C, Letcher R, Dietz R 2015. Twenty years of monitoring of persistent organic pollutants in Greenland biota. A review. *Environmental Pollution* 10.1016/j.envpol.2015.11.006.
- Stern G, Loseto L, Macdonald RW, Wang F, Zdanowicz C, Outridge PM, Cole A, Chételat J, Hintelmann H, Steffen A 2011. Chapter 4. How does climate change influence Arctic Mercury? In AMAP Assessment Report: Mercury in the Arctic. Arctic Monitoring and Assessment Programme: Oslo, Norway, (Editors: Outridge & Dietz 2011): xiv + 193 pp.
- Streets DG, Qiang Z, Wu Y 2009. Projections of Global Mercury Emissions in 2050. *Environmental Science and Technology* 43: 2983-2988.
- US EPA (Environmental Protection Agency) 1997. Mercury Study Report to Congress. Volume VII: Characterization of Human Health and Wildlife Risks from Mercury Exposure in the United States EPA-452/R-97-009 December 1997 <https://www3.epa.gov/airtoxics/t12nmerc/volume7.pdf>
- Van Oostdam J, Donaldson S 2009. Human tissue levels of environmental contaminants. In: AMAP Assessment 2009: Human Health in the Arctic. Chapter 5: 61-110. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP).
- Weatherpark.com information on the weather in Qaanaaq. <https://weatherpark.com/averages/27553/Qaanaaq-Avan-naarsua-Greenland>
- WHO 1993. Environmental health criteria 101: Methylmercury. Geneva, Switzerland: World Health Organization: 144 pp

AF KIRSTEN THISTED

”En plads i solen” – historiske perspektiver på debatten om udvikling og modernitet i Grønland

RESUMÉ

Artiklen analyserer viceprovst for Grønland Mathias Storchs debatbog *Strejflys over Grønland*, 1930. Denne tekst byder sig til som et fikspunkt i en ny fortælling om den grønlandske historie, hvor det er grønlændernes aktive kamp for selvstændighed, der vægtes, og hvor denne kamp knyttes sammen med udvikling og modernitet som det, der gør selvstændigheden muligt. Artiklen er en forkortet og bearbejdet udgave af et bogkapitel, som vil fremkomme på engelsk i forbindelse med projektet Arctic Modernities (Tromsø Universitet).

Kirsten Thisted er lektor ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Afdeling for Minoritetsstudier, Københavns Universitet. Har blandt andet, sammen med Karen Langgaard fra Grønlands Universitet, udgivet bogen *From Oral Tradition to Rap. Literatures of the*

Polar North. Leder for øjeblikket forskningsprojektet "Danmark og det nye Nordatlanten".

Som forventeligt har Selvstyret betydet en ny begyndelse for Grønland. Det kan aflæses i en øget selvbevidsthed, hvor man i dén grad tager bladet fra munden i samarbejdet med Danmark og kræver selvstyrelovens nøgleord om respekt, partnerskab og ligestilling taget alvorligt. Den nye begyndelse sætter ikke kun rammer for nutiden og fremtiden, men giver også anledning til at se tilbage på historien. Den faglitterære historieskrivning har indtil videre overvejende været baseret på danske kilder. Nu er tiden kommet til også at se på det grønlandske kildemateriale og få grønlandske stemmer frem i lyset.

Et omdrejningspunkt i Grønlands nyere historie er spørgsmålet om modernitetens indførelse. Det er en fast fortælling, at det var Danmark og danskerne, der gav eller påtvang (alt efter om man nu vurderer det godt eller skidt) grønlænderne moderniteten. Som Hans Hedtoft formulerede det (i en gentagelse af hvad adskillige politikere, forskere og embedsmænd havde sagt før ham): ”Danmark (...) har udforsket landets fortid, givet Grønlænderne deres nutid og lagt deres fremtid til rette på langt sigt derved, at vi har koloniseret, kristnet og civiliseret folket” (Hedtoft 1948:40). Fortællingen om hvordan danskerne kom og introducerede

moderniteten for de modstræbende grønlandere, der havde svært ved at skille sig fra overtro og gamle traditioner, er gentaget i taler og forord, samt i litterære værker og spillefilm (Gant 2003, Thisted 2003). Vi kender den for eksempel fra spillefilmen *Qivitoq* (Erik Balling 1956), hvor den fornuftige omstilling fra fangst til fiskeri nær bliver tabt på gulvet, fordi grønlænderne er så bundet af deres traditioner og har så svært ved at forstå, hvad det hele går ud på. Heldigvis reddes situationen af den snarrådige dansker, der sikrer, at grønlænderne ikke bliver ofre for deres egen uforstand.

Selv om historien giver et fuldstændig forvrænget billede af modernitetens indførelse i Grønland, er den svær at slippe af med, fordi den på sin vis er gået hen og er blevet identitetsbærende for begge parter. I hvert fald efter at diskussionen om og kampen for oprindelige folks forhold holdt sit indtog i 1960'erne og 70'erne og sammenkædede danskere og modernitet, modsat grønlandere og tradition.

En sådan skævhed i forhold til modernitet deler grønlænderne med andre oprindelige folk. Selv efter at Brundtland Rapporten (UN 1987) introducerede ordet "bæredygtighed" (*sustainability*), hænger den gamle forståelse ved. Ordet "bæredygtig" var ellers netop sat i verden for at bygge bro mellem miljømæssig, økonomisk og social udvikling. Ikke desto mindre er diverse rapporter om "Arktisk bæredygtig udvikling" fyldt med formuleringer om oprindelige folks "traditionelle viden" (*traditional knowledge*), og den oprindelige, før-moderne kulturarv (Keskitalo 2004:164). Også når forandring pågår, fastholdes tradition som det, der kendetegner oprindelige folk – men nu ved sit fravær, idet afvikling af de såkaldte "traditioner" (*traditional ways*) ansues som tab, der formodes at være årsag til de omfattende sociale problemer, som eksisterer i de fleste af disse samfund i dag (ibid. 165). Problemer henføres således ikke til asymmetriske magtforhold og ulige tilgang til

beslutninger og resurser, men til iboende kulturelle træk parterne imellem.

Der er god grund til at tro, at en moderne historieskrivning vil gøre op med sådanne tankesæt. Interessen for den nyere grønlandske historie synes at koncentrere sig om tiden efter Anden Verdenskrig og frem. Det er den tid, der sættes fokus på både i danske udredninger, som for eksempel DIIS rapporten *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54* (Beukel et al. 2007), Jens Heinrichs ph.d.-afhandling *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse* (Heinrich 2012), og Tupaarnaq Rosing Olsens *I skyggen af kajakkerne* (Olsen 2005). Det er endvidere denne periode, den grønlandske forsoningskommission peger på som afgørende i forbindelse med at klarlægge modernitetens indførelse i Grønland, som det fremgår af kommissionens hjemmeside.¹ Grønlands vej mod modernitet og selvstændighed tager imidlertid sin begyndelse længe før dette tidspunkt.

I denne artikel skal vi tilbage til kolonitiden for at se på, hvordan grønlandske og danske aktører dengang forholdt sig til spørgsmålet om Grønlands modernisering. Artiklens fokus er Mathias Storchs debatbog *Strejflys over Grønland* fra 1930. Bogen var skrevet på dansk, for et dansk publikum, delvist som en respons på Sophie Petersens *Grønland i hverdag og fest* fra 1928. Petersens bog afspejler samtidige synsvinkler og meninger i den danske debat om Grønland, sådan som man talte om det i kirkelige kredse og blandt folk, som tidligere havde været ansat i Grønland. Storchs bog afspejler meninger og holdninger i det grønlandske samfund, sådan som disse også kom til udtryk i de to grønlandske aviser, *Atuagagdliutit* og *Avangnâmioq*. Analysen vil demonstrere, hvordan ideen om grønlænderne som fremmede for moderniteten absolut ikke stemmer med kolonitidens kilder, men hører en senere tid til.

¹ <http://saammaatta.gl/da/Baggrund>, sidst tilgæet 31.12.2016. Om denne kommission se også Thisted 2014.

Til oplysning om Grønland

Sophie Petersen (1885-1965) voksede op i København, hvor hun gik i en af de mere beskedne "døtreskoler" for byens borgerskab. I 1911 dimitteredes hun fra Københavns Universitet som cand. mag. i naturhistorie og geografi med geologi som hovedfag – en meget usædvanlig kombination for en kvinde dengang. Hele sit liv virkede hun som lærer i den danske gymnasieskole, men hun søgte af og til orlov og var på langvarige rejser, som dannede udgangspunkt for bøger, artikler og foredrag. Som hendes hovedværk regnes bogen *Danmarks gamle Tropekolonier*, 1946.²

En særlig status i forfatterskabet har imidlertid Grønland i Hverdag og Fest, som blev starten på rejsebogsproduktionen, og hvor forfatteren fandt sin særlige stil i kombinationen af rejseberetning, almen oplysning og lærebog. Sophie Petersen kom første gang til Grønland i 1920 på en tre måneder lang studierejse. Rejsen gjorde hende til en slags "Grønlandsekspert", og året efter var hun blandt de udvalgte inviterede til 200 års jubilæet for koloniseringen, som repræsentant for Den grønlandske Kirkesag. Petersen trækker på disse oplevelser i sin fremstilling, hvilket er med til at gøre bogen levende og spændende at læse.³

Ikke så snart havde Sophie Petersen besøgt Grønland, før hun kastede sig ud i debatten om Grønlands fremtid. Blandt andet skrev hun et skarpt modsvaret til polarforskeren Peter Freuchen, som i diverse foredrag og artikler kritiserede danskernes opførsel i Grønland. Sophie Petersen var således kendt som en mere konservativ, ukontroversiel stemme i den danske grønlandsdebat. *Grønland i Hverdag og Fest* var et bestillingsarbejde, skrevet på

² Om denne se Thisted 2008.

³ For en mere detaljeret gennemgang af opbygning og stil i bogen se Thisted 2012.

Sophie Petersen fotograferet i sit hjem i anledning af sin 40 års fødselsdag 15/2 1935. Foto: Pressefotograf Valentin Hansen. (Arktisk Institut).

opfordring fra C.A. Reitzels forlag.⁴ Selv om prisen på *Grønland i Hverdag og Fest* søgtes holdt nede, krævede sagens vigtighed en vis standard, og den fremstår som en helt

⁴ Måske havde forlaget opfanget et ønske fra tidligere indenrigsminister C.N. Hauge, fremsat på et møde i Det grønlandske Selskab i marts 1927. Hauge efterlyste her en lærebog om Grønland i nutiden, til brug i skole og hjem. Ganske vist var der udkommet mange ekspeditionsrapporter og videnskabelige behandlinger, samt i 1921 den stort anlagte og grundige *Grønland i Tohundredeåret for Hans Egedes Landing* (redigeret af G.C. Amdrup), der imidlertid var alt for omfangsrig og dyr til brug for almen oplysning. Også i *Jorden og Menneskelivet* (redigeret af M. Vahl og G. Hatt 1922-27) kunne man finde et større afsnit om Grønland – men det fordrerede igen, at man var i besiddelse af hele det store fire binds værk. Peter Freuchens bog: *Grønland, Land og Folk*, 1927, var for meget en debatbog – og for kritisk – til at kunne gælde for "bogen" om Grønland.

Sophie Petersen med gæster ved fødselsdagsfesten søndag 17/2 1935 på Café de la Reine. Fotograf: ukendt. (Arktisk Institut).

igennem smuk og ”solid” bog, trykt på tykt papir og gennemillustreret med sort-hvide fotos i god gengivelse. Derfor blev den for dyr til at kunne købes i klassesæt, men man ønskede, at den i hvert fald skulle stå på bibliotekerne. 28. februar 1930 udsender Undervisningsministeriet en rundskrivelse, hvori de beder statsskolerne meddele, om de allerede har anskaffet sig bogen, idet Ministeriet overvejer at indkøbe et antal eksemplarer til fordeling. Hermed var bogen blåstemplet fra højeste sted.

Mathias Storch (1883-1957) opvoksede i en fangerfamilie i Manermiut, en lille bygd i Egedesminde (Aasiaat) distrikt. Normalt ville han være blevet fanger, men han udviste sans for det boglige og blev derfor sendt til Ilinniartissuaq, Godthaab

Seminarium, hvor han gik fra 1900-1906. Efter dimission opholdt han sig tre år i Danmark på videre uddannelse til præst. Han ordineredes i 1910 og blev i 1920 som den første grønlander konstitueret provst i Nordgrønland. I 1927 sammenlagdes provsteembedet for Nord- og Sydgrønland, og Storch blev viceprovst for hele landet, med sæde i Ilulissat, hvor han også forinden havde virket som præst. Storch var som ung aktiv i den såkaldte *peqatigiinniat*-bevægelse, en slags indremissionsk vækkelse, som forenede kristendom, folkeoplysning og national vækkelse (Thuesen 1988). Storchs roman *Singnagtugaaq* (Drømmen), den første roman udgivet på grønlandsk, er skrevet under indflydelse af denne bevægelse. Storch var en ivrig

Førstepræst Mathias Storch, fotograferet i Qaqortoq/Julianehaab 6/7 1914. (Arktisk Institut).

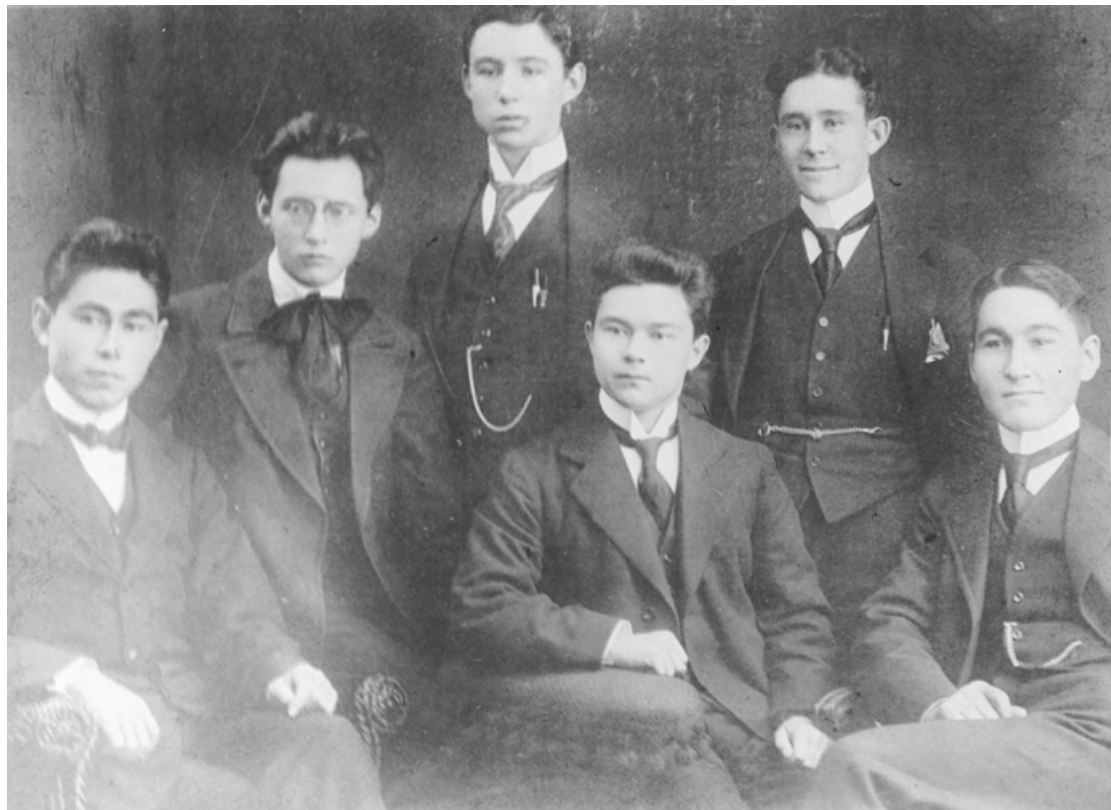
skribent, og især i sine yngre år også aktiv inden for politik. I 1921 blev han udpeget til den danske regerings ”Grønlands-kommission”, med henblik på revision af styrelsesloven for Grønland. 1927–33 sad han i Nordgrønlands landsråd. Da kongen i 1921 var på besøg i Grønland i anledning af 200 års jubilæet, dekoreredes han med ridderkorset.

Strejflys over Grønland er skrevet i slutningen af 1928/begyndelsen af 1929 under et ophold i Danmark. Med titlen sigter Storch til to ting. Dels at han ikke formår eller har til hensigt at beskrive hverken landet, folket eller historien fyldestgørende, men alene at kaste et strejflys over udvalgte forhold og begivenheder. Dels at det lys, som alle taler om at kaste over Grønland i form af kundskab, udvikling og fremgang, set ud fra en grønlandsk synsvinkel foreløbig kun viser sig som et meget sporadisk strejflys. Storchs bog

har til hensigt at oplyse danskerne om, at grønlanderne, som alle andre folk, ønsker ”en plads i solen” – og at dette ønske ikke i al evighed lader sig sætte på stand by (s. 124).

At en grønlander på den måde selv tog ordet, var man absolut ikke vant til på den tid. Ganske vist var Storchs roman blevet udgivet på dansk allerede året efter at den var udkommet på grønlandsk, under titlen *En grønlanders drøm*, i oversættelse ved Knud Rasmussen. Rasmussen støttede grønlandernes ønske om medindflydelse og uddannelse, men havde forsynet bogen med et forord, der fra en nutidig synsvinkel virker nedladende og paternalistisk. Rasmussen mente tydeligvis ikke, at teksten kunne stå alene, men følte sig nødsaget til på én gang at forklare og undskylde tekstens mangler (Thisted 2005). Siden dengang havde Storch, som fremgik, opnået en langt mere indflydelsesrig position. Alligevel har han været usikker på, om bogen ville blive udgivet, som det fremgår af de ydmyge, lidt tvivlende ord i hans tekst: ”Hvis dette bliver trykt” (s. 103). Storchs bog er således på ingen måde indskrevet i en tilsvarende historie om bestillingsarbejde og ministeriel godkendelse, som Petersens. Alligevel synes hans manuskript at være blevet modtaget med interesse. Først henvender han sig til Gyldendalske Boghandel og Nordisk Forlag, som i et brev dateret 23. marts 1929 udtrykker venlig imødekommenhed omkring en udgivelse – især hvis Storch vil undersøge, om der kan skaffes et finansielt tilskud. Storch beder imidlertid om at få sit manuskript tilbage, formentlig fordi der har åbnet sig en anden mulighed. Bogen udkom året efter på Levin & Munksgaards Forlag, med en introduktion dateret 23. oktober 1929, skrevet af Hother Ostermann, som også på titelbladet angives som den, der har ”besørget” udgivelsen.

Hother Ostermann (1876-1950) havde været præst i Grønland 1901-1921 og var Storchs forgænger i embedet i Ilulissat. De to mænd stod i tæt kontakt og udviklede

Den unge elite. Alle på billedet havde været i Danmark på videre uddannelse, og de blev alle aktive i den politiske debat og fik tillidshverv i udvalg og nævn. Fra ventre: Frederik Lynge (lærer, siden handelsbestyrer), Mathias Storch (præst, siden viceprovst, forfatter), Frederik Høegh (udstedsbestyrer og bogtrykker), Karl Heilmann (præst og forfatter), Jens Chemnitz (præst) og Gerhardt Egede (præst). Fotograf: John Møller. (Arktisk Institut).

med tiden en meget personlig relation.⁵ Ostermann var en autoritet på Grønlands-spørgsmål og allerede på dette tidspunkt forfatter til flere værker om Grønlands historie, heriblandt *Den grønlandske Missions og Kirkes Historie* (1921). Ostermann har således været en vigtig allieret for Storch, og det er givetvis ham, der har stået for kontakten til forlaget. Også han forsyner bogen med en introduktion, hvor han først og fremmest opremser Storchs CV, for på den måde at lade læseren forstå, at forfatteren er en mand af betydning.

⁵ Dette fremgår af breve fra Ostermann til Storch i Mathias Storchs privatarkiv (Grønlands Nationalarkiv, The Greenlandic National Archives 10.00.10).

Også Storch selv har tænkt, at det gjaldt om at overbevise læseren om, at hans meninger var værd at lægge øre til. Som det var kutyme i bøger om Grønland, indleder han sin bog med en beskrivelse af "Landet og livet i naturen" – men han benytter først og fremmest denne indledning til at positionere sig selv som et dannet og uddannet menneske, i øjenhøjde med den intenderede læser. Teksten er spækket med billedsprog, sammenligninger og metaforer, der demonstrerer forfatteren som et menneske, der færdes hjemmefra i en verden af digtning, musik, maleri og film. Læseren opfordres til at tage alt dette i brug for at forestille sig Grønland,

Mathias Storch og hustru uden for præsteboligen i Ilulissat, 1935. Fotograf: William Thalbitzer. (Arktisk Institut).

der ikke er som noget læseren kan møde i den konkrete virkelighed derhjemme. Mågeskrig i Grønland har således intet at gøre med det, man kender fra søerne i København, men er snarere "som en langsom meloditone, der (...) kan spænde fra de højeste til de dybeste toner eller omvendt – som naar en mester leger paa sit instrument og fremkalder en tonevælde, der sætter éns fantasi i saadan svingning, at man forglemmer sig selv en stund." (s. 21). På denne måde tilbyder Storch sig som en slags kulturel oversætter: Han kan se sit land udefra, sådan som han ved at danskerne ser det, men det væsentligste potentiale i hans tekst er, at han samtidig kender landet indefra og kan formidle denne viden til sin læser.

Hvordan Storch i øvrigt har haft det med den ramme, Ostermann med sin introduktion sætter om hans tekst, er ikke godt at vide. Formentlig har han indset,

at det var den pris, han måtte betale for overhovedet at udkomme. Ud over at præsentere Storch som en betydningsfuld mand, forsøger Ostermann nemlig helt klart at mildne graden af hans kritik, formentlig i håb om, at bogens budskab så vil glide lettere ned. Først og fremmest tillægger han de reformer, som hidtil er opnået, en langt mere positiv vægt, end Storch selv tilskriver dem. Ostermann skriver således Mathias Storchs liv ind i en fortælling, hvis opbygning mimer den opbygning, Storch selv har brugt som ramme for sin bog: Fortid, Nutid, Fremtid:

"Denne mands karriere, der i sig selv er ret usædvanlig, belyser paa en karakteristisk maade det rivende fremskridt i den nye tids Grønland i modsætning til fortiden, hvor alt stod stille" (s. 9).

I Ostermanns optik hører den kritik, som fremsattes i *En grønlanders drøm*, fortiden til, mens nutiden repræsenterer selveste indfrielsen af romanens drøm:

”Og nu har det formet sig saa forunderligt, at det, som der drømmes om i ”En Grønlanders drøm”, for en meget stor del er traadt ud eller er ved at træde ud i virkeligheden i Grønland” (s. 11).

Man får derfor også det indtryk, at de problemer, Storch beskriver i sin nye bog, dels er af nyere dato, dels er i færd med at blive løst. Hensigten er, at læseren skal lade sig overbevise om, at det vil gå, som Ostermann ønsker og håber: at Storch ”engang kunne skænke os en tredje bog, som fortæller om, at nu er de [problemerne] løst!” (s. 12). Ostermann anlægger således en tilsvarende optimistisk tone, som også er bærende i Petersens bog – men som ikke genfindes hos Storch, der ser ganske anderledes alvorligt på sit lands fremtid.⁶

Grønlandsk modernitet

En helt afgørende ting er Storch og Petersen fuldstændig enige om: Grønland har brug for udvikling i form af nye erhvervsmuligheder. Selv om danskernes politik altid havde været at holde grønlanderne fast ved sælfangsten (Thomsen 1998, Rud 2016), måtte alle ved denne tid indse, at sælfangsten var gået så meget tilbage, at der måtte noget andet til. Mindre afklaret var man på spørgsmålet om monopolhandelen. Gennem tiden havde Danmark bestandig forsvaret denne med det argument, at monopollet var nødvendigt for at

beskytte grønlanderne. Danskerne sørgede for grønlandernes fornødenheder og passede samtidig på, at de ikke blev udnyttet og bukkede under for den form for rovdrift, som man havde set andre steder i kolonierne (Rink 1862, Marquardt 1999). Ved denne tid pressede både grønlandere, danskere og udefrakommende på for at få landet åbnet. Alle vidste, at det drejede sig om tid, før reformer måtte iværksættes. Som Petersen skriver: ”Men noget andet er at vi [danskerne] godt en skønne Dag kan blive tvunget til at lukke Landet op, og saa var det dog vist alligevel bedre, at vi i god Tid var begyndt at give Grønlanderne en vis Handelsopdragelse” (s. 180-81). Petersen mener således, at ophævelsen af monopollet er noget, der bør forberedes, og at det kun kan gå for langsomt med at få sat den proces i gang. Også heri er hun fuldstændig enig med Storch, ligesom denne er enig med Petersen i, at man ikke bare uden videre kan ophæve monopollet, uden at det får negative konsekvenser for befolkningen, hvis den vel at mærke ikke er forberedt til selv at tage styringen (s.113-14).

I en grønlandsk kontekst drejer modernitet sig ved denne tid først og fremmest om nye erhvervsmuligheder, bedre og sundere levevilkår, ikke mindst i form af nye og sundere huse, samt en mere tidssvarende uddannelse, som kan sætte grønlanderne i stand til at deltage i handel og administration. En sådan omstilling af grønlandernes erhvervsmuligheder og baggrund forstås i både grønlandske og danske kilder som et afgørende brud med fortiden. Grønland indskrives i en sådan opfattelse af tid, som begrebshistorikeren Reinhardt Koselleck betegner som specifik for det ”moderne”: en tidsoplevelse, hvor nutiden opleves som fremskridt og overvindelse af fortiden, og hvor fremtiden står som en åben horisont af (positiv) forventning (Koselleck 2004). Man ser dette tydeligt formuleret i Ostermanns introduktion, jf. de citerede passager om Storchs karriere og bøger som vidnesbyrd om den rivende udvikling i Grønland, modsat tidligere, hvor ”alt stod stille”.

Nordgrønlands landsråd 1927. Mathias Storch i hvid anorak forrest til venstre. Herefter i første række: Hans Hansen, Peter Lundblad, Thomas Larsen, Johs. Pjetursson, Pavia Jensen. Bagerst fra venstre: P. Dalager, Edv. Kruse, Tobias Kruse, Fr. Lyng, landsfoged Ph. Rosendahl, Johs. Filimonsen, Jens Rosing. Yderst til højre: leder af Arktisk Station M. P. Porsild. (Arktisk Institut).

At bringe Grønland ind i det moderne er ensbetydende med, at noget må gå tabt. Både Petersen og Storch identificerer dette ”noget” med en dansk nostalgi omkring det Grønland, de kender og har opbygget romantiske forestillinger omkring. Sophie Petersen er selv part i dette, som hun åbent vedgår, når hun ved ankomsten til Nuuk sørger over, at den moderne grønlandske kvinde har håret sat op, ”som hun har set de danske Damer bære det”, i stedet for at have håret i ”den Top, som vi kender saa godt fra vor Barndoms Billedbøger” (s. 20). Som så mange andre rejsende i Grønland var Sophie Petersen dybt frastødt, når hun genfandt for meget af sin egen verden stående synligt fremme hos grønlanderne – nipsgenstande på hylderne i det europæiske bohav var ”frygte-

ligt” (s. 26), i modsætning til en vegstenslampe, der var ”noget saa ægte eskimoisk” (s. 24). På den anden side indser hun, at dette er en nødvendig proces, som hverken kan eller skal standses. Også Storch er helt på det rene med, hvordan danskerne opfatter Grønland:

Overgangen fra de nervepirrende forhold i det tætbefolkede Europa til den frie natur kan ofte være skyld i denne begejstring [som de tilrejsende føler ved mødet med Grønland]. Det kan nemlig være vidunderligt befriende at komme fra et sted, hvor hvert skridt koster penge, og hvor den stundesløse konkurrence skaber uro og bekymringer – for saa, efter en halv

⁶ Dette at anlægge et lyst og optimistisk syn på den sag, man gerne vil fremme, har tydeligvis også været en del af forfatternes strategi på den tid. Peter Freuchen, som har haft manuskriptet til gennemlæsning, råder Storch til at anlægge en lidt lysere tone, for ”Det er endnu aldrig set, at Pessimister i det lange Løb har held med sig” (brev dateret 28. februar 1929, Mathias Storchs privatarkiv, Grønlands Nationalarkiv 10.00.10). Om Storch har fulgt rådet og dæmpet sine formuleringer, vides ikke, for det originale manuskript til bogen er tilsyneladende ikke bevaret.

snes dage ”søsyge” eller ”fornemmelser”, en skønne dag at vaagne, hensat til helt andre og nye forhold, hvor der hersker ophøjet ro, hvor man kan være sin egen herre og hvor man selv raader over sin tid.

Beskrivelsen vidner om, hvor indgående Storch er bekendt med den vesteuropæiske kritik af det moderne og det billedsprog, denne kritik udfolder sig i (det nervepirrende, det stundesløse, uro og bekymring som det moderne menneskes svøbe osv.). Samtidig er beskrivelsen holdt i meget abstrakte vendinger, hvorved Storch undgår at uddybe, hvem det er, der oplever dette såkaldte ”frie liv” i Grønland. Det var helt klart ikke ham selv, hans dage var tæt besat med arbejde, og det samme gjaldt de tilrejsende danskere, hvis man skal tro deres breve og rapporter hjem. Forestillingen om det frie liv kommer fra ideen om de frie fangere, hvis liv Storch imidlertid kendte alt for godt til at begive sig ud i nogen rosenrød beskrivelse af. Storch benytter derimod klicheen om de frie fangere i et helt andet sigte, som vi skal se.

Som geografisk lokalitet opfyldte ”det gamle Grønland” perfekt kriterierne for den specielle kombination af noget på én gang fremmed og velkendt, som karakteriserer ”det eksotiske” (Huggan 2001:s.13). Grønland var fremmed ved sin helt anderledes natur, men alligevel en smule hjemligt, fordi de vestgrønlandske inuit for længst var kristnede og bragt ind under administrative strukturer bestemt af danskerne. Ved kolonierne var mange grønlandere tillige af den såkaldte ”blandingsrace”, som danskerne opfattede som stående deres egen kultur nærmere. Ideen om en sådan blanding af racer og kultur var bærende i danskernes forestilling om grønlandernes omstilling til moderniteten. I det afsnit, der handler om skolen, gengiver Sophie Petersen tidens almindelige opfattelse, at grønlandernes race-

mæssige egenskaber sætter begrænsninger for deres muligheder for indlæring. I det følgende har Petersen således vanskeligt ved at beslutte, om det er skolens indretning med mere og mindre velkvalificeret personale, der sætter rammerne for indlæringen, eller om det er iboende, essensbårne egenskaber ved grønlanderne. Fremstillingen synes at lande på det sidstnævnte:

Hvis man aflægger Besøg ved mange grønlandske Skoler, vil man selvfølgelig finde, at der er stor Forskel paa, om Eleverne undervises af en ung, seminarieuddannet Kateket, som selv har faaet en god Uddannelse, eller af en ældre Kateket, hvis Uddannelse ligger langt tilbage i Tiden, før Seminariet blev det, det nu er; man vil derfor naturligvis tit mærke, at der lægges alt for meget Vægt paa Udenadslæren og intet gøres for Forstaaelsen. (...)

Hvis vi nu bliver lidt og hører paa Undervisningen, vil vi hurtigt opdage, at Grønlænderbørnene har let ved at lære udenad og er meget interesserede; men at de endnu er for lidt opøvede i selvstændig Tænkning, en Evne, som er bedst udviklet hos Børn af blandede Ægteskaber. De er af Naturen meget rebelske og stærkt forkælede hjemmefra, men lette at ave, og der kan skabes god Disciplin iblandt dem.

Grønlænderbørn holder i Almindelighed meget af at gaa i Skole og vil gerne lære at læse og skrive; især det sidste er de overordentlig dygtige til, derimod kniber det altid stærkt med Regning; den eskimoiske Race har meget lidt Talbegreb, og udover, hvad man kan bruge Fingrene og Tærerne til at beregne, gaar daarligt. (s. 84-85)

Som man ser af den tidligere citerede passage fra bogens slutning, ender Petersen imidlertid med at konkludere, at grønlanderne må og skal have det med tallene lært. Gang på gang fremhæves det imidlertid, hvordan det især er blandingerne, ”d.v.s. Eskimoer med dansk Blod i sig”, der er de førende i samfundet, og som har mulighed for at gå foran i omstillingen til de nye forhold (s. 176).⁷

Storch var selv af ”blandingsslæggt”, hvilket vil sige, at efternavnet stammer fra en ”djærv Jyde”, som indvandrede i slutningen af 1700-tallet og giftede sig med en grønlandsk kvinde (Ostermann i forordet til *Strejfflys over Grønland* s. 9). Fra grønlandsk side var man imidlertid mindre optaget af det med ”blandingsslæggt”. Storch nævner det ikke med et ord, han opfatter sig som grønlandsk. At være af blandet blod var reglen snarere end undtagelsen, og Storch bruger dette som et argument for, at Danmark bærer et ansvar for Grønland:

Danmark har gennem aarenes løb blandet saa meget blod med Grønland, at man ikke alene kan tale om Danmarks forpligtelser overfor Grønland med historisk ret, men ogsaa med blodets ret. Danmark kan altsaa ikke løbe fra denne forpligtelse uden at stemple sig selv for uærlighed. Hidtil har vi heldigvis beviser paa, at Danmark ikke vil gøre dette. (s. 112)

Baggrunden for denne udtalelse er salget af Dansk Vestindien til USA i 1917. Storch omtaler det ikke med et ord, men det var en ting, som lå grønlanderne stærkt på

sinde ved den tid. Man vidste hvad man havde, men kunne være stærkt i tvivl om hvad man fik, hvis Danmark skulle finde på også at afhænde Grønland. For Storch handler det naturligvis ikke om, hvorvidt grønlanderne kan lære at regne. Det tillader han sig at tage for givet.⁸ Storchs hovedemne er selvstændighed i betydningen medbestemmelse og indflydelse på landets administration:

De, som kender Grønlands historie, kan ikke nægte, at hvergang man har taget Grønlænderne med paa raad, har der altid været noget fremskridt for Grønland.

Men alle disse forholdsregler [når man har taget grønlanderne med på råd] blev truffet af *nødvendighed*, ikke af lyst [fra danskernes side]. Og nu maa man haabe og tro, at erfaringen tilstrækkeligt maa have lært de styrende, at Grønlænderne maa tages med paa raad i langt større udstrækning, end man hidtil har gjort. Og nu under den meget tale om Grønlands aabning bør styrelsen skynde sig at tage et planmæssigt arbejde op for at selvstændiggøre Grønlænderne. Der staar nemlig meget tilbage at ønske i saa henseende.” (s. 111-112)

Gang på gang vender han tilbage til dette: Danmark har taget et lille frit folk under sit formynderskab. ”Og det maa gøre det selvstændigt igen” (s. 110). På den måde kommer danskernes eget yndlingsbillede med de frie fangere således til at fungere som en løftestang for politisk selvstændighed i Storchs argumentation.

⁷ Omvendt er Petersen tydeligvis stolt og glad på nordboernes vegne, fordi de formåede at ”holde raceren” (s. 76). Eskimoerne anses tydeligvis for lavtstående, således at en blanding med nordboerne ville have trukket disse ned, mens grønlandernes nuværende blanding med europæisk blod trækker dem opad.

⁸ Storch henregner forskelle i europæisk og grønlandsk kultur til de fysiske omstændigheder. Når grønlanderne ikke havde udviklet nogen skriftkultur, beroede det således ikke på manglende evner, men på det faktum, at man ikke havde brug for skrift, siden man ikke drev handel af videre betydning i det før-koloniale samfund (s. 36).

Samtidig opsiges udsagnet med et pennestrøg hele den følelsesøkonomi baseret på danskernes opofrelse og grønlændernes taknemmelighed, hvormed kolonimagten legitimerede sin tilstedeværelse i Grønland. Danskerne taler bestandig om, hvordan de handler ”til gavn for Grønland” (s. 124). Men det har de ifølge Storch også en *forpligtigelse* til. Rent faktisk klarede grønlænderne sig udmærket inden danskernes ankomst. De handlede med hvalfangerne og fik dermed de varer, de havde brug for. Dette satte danskerne en stopper for med kolonisering og monopolhandel (s. 110). Det var helt klart ikke noget, grønlænderne selv bad om. Og grønlænderne har altid fået lov at betale. Var de kommet i gæld, blev pengene indkrævet, uanset hvor håbløs den pågældendes situation var (s. 94). Først for nylig er der indført en ny politik, hvor grønlænderne betaler *det samme* for deres varer, som man betaler i Danmark, forklarer Storch. I modsætning til hvad danskerne går og forestiller sig om hvor billigt alting er i Grønland – en forestilling som skabes og understøttes af bøger som Sophie Petersens – havde varerne nemlig tidligere været ualmindelig meget *dyrere*, end hvad man kunne købe den samme vare for i Danmark (s. 101). De nye byggeforetagender, som i 1920erne har skabt underskud i handelen, dækkes af afgifterne på kryolitten (s. 124-125).⁹ Storch opsummerer: ”Jeg tror derfor, at man omgaas letsindigt med kendsgerningerne, naar man taler om det store underskud, som Grønland er, kun en byrde for den danske skatteyder.” (s. 125).

Når Storch ser sig nødsaget til at skildre fremtiden som en endeløs række af problemer, der kræver deres løsning, handler det om faktorer, grønlænderne ikke selv har haft nogen indflydelse på: klimatiske forandringer, ændret bosætningsmønster som

følge af kolonisationen, fremmede folks, primært nordmændenes, rovdrift på sæler. Storch synes således at se moderniteten i et tilsvarende lys som det, antropologen Talal Asad forsøger at indfange med begrebet ”conscripts of Western Civilization” (Asad 1992), *indforskrevne* under civilisationen, hos historikeren David Scott omformuleret til ”conscripts of modernity” (Scott 2004). Pointen hos de to teoretikere er, at de koloniserede fik modernitetens vilkår påført, uanset om de ville det eller ej. Moderniteten opstod i det nye spændingsfelt af udveksling af varer og mennesker mellem Europa og kolonierne, og resultatet var moderne subjekter (Scott 2004:112) De koloniserede er derfor på ingen måde fremmede for moderniteten, men i dén grad en del af den, og at skildre de koloniserede som fortsat levende i stillestående tradition er intet mindre end at føje spot til skade.

Hertil kommer i Storchs fremstilling, at grønlænderne selv har truffet nogle afgørende valg. Det gælder frem for alt omvendelsen til kristendommen. Og præcis inden for den åndelige udvikling ser Storch masser af fremskridt, fordi grønlænderne dér går i spidsen. De indfødte præster har nemlig været engagerede i arbejdet på en helt anden måde end de danske, fordi de var klar over, at arbejdet ”gjaldt deres eget samfunds interesser” (s. 98). Derfor er det dette, der er løsningen også inden for de verdslige rammer: at grønlænderne selv går i spidsen.

Et grønlandsk ukronotopia

Historikeren Hagen Schultz-Forberg interesserer sig for store vendepunkter i historien, de såkaldte ”zero hours” – en slags *nulstilling* af tiden, hvor en krise skaber behov for total nytænkning. I den forbindelse indfører han begrebet ”ukronotopia” (chronotopia) – sammensat af *utopi*, drømmen om den perfekte fremtid, og *kronotopos*, den russiske teoretiker Mikhail Bakhtins ”tid-rum” begreb (kronos = tid, topos = sted). Bakhtin var sprogteoretiker og litterat, og hans pointe er, at litteraturen

virker ved den måde, hvorpå den indlejrer mennesker i tid og rum. Schultz-Forberg overfører begrebet til også at angå de fortællinger, politikere, statsmænd og ideologer udformer omkring den retning, de ønsker at samfundet skal tage. Et bestemt samfund, som for eksempel det grønlandske, etableres som et bestemt rum, som gøres meningsfuldt gennem det tidsforløb, som udfylder det. Schultz-Forberg lader sig her yderligere inspirere af filosofen Heidegger, der argumenterede for, at fortid og fremtid gerne optræder som tæt forbundne, og at det er vores visioner for fremtiden, der afgør, hvordan vi forestiller os fortiden. Fortiden virker legitimerende for *fremtiden*, og derfor vil en ny vision om det perfekte samfund udløse en revision af fortiden, som giver mening til den nye kurs (Schulz-Forberg 2013: 21).

Dette kunne være en meget præcis beskrivelse af, hvad der foregår i Grønland i dag, med ønsket om at genfremstille det historiske forløb ud fra grønlandske kilder og synsvinkler. Det er i den forbindelse interessant, hvordan Storchs tekst med sin drøm om udvikling baseret på grønlandske kræfter tegner en lige linje til nutidens drøm om et økonomisk selvstændigt og selvberoende Grønland, der kan opretholde sin velfærd. Storchs tekst byder sig til som et fikspunkt i en sådan ny fortælling, hvor det er grønlændernes aktive kamp for selvstændighed, der vægtes, og hvor denne kamp knyttes sammen med udvikling og modernitet som det, der gør selvstændigheden muligt.

Både Storch og Petersen beskriver Grønland som et samfund under forandring, men kun hos Storch er der tale om en så dybtgående krise, at tiden må nulstilles, og der må udstikkes et nyt *ukronotopia*. Dette beror først og fremmest på et helt forskelligt syn på autoritetsforholdet mellem danskere og grønlændere i de to fremstillinger. Mens Petersen næppe forestiller sig nogen afgørende ændringer på dette punkt, er sådanne ændringer omdrejningspunktet i Storchs vision. Dermed bliver også fremstillingen af fortiden et omdrejningspunkt – og en kilde til uenighed.

Hos Sophie Petersen indskrives Grønlands kolonihistorie i en fast etableret fortælling om Danmark som den milde kolonimagt, der altid har haft grønlændernes velfærd for øje (Thisted 2013, 2014). Således lyder det ved bogens begyndelse:

Danmarks Kolonisation og udforskning af Grønland er uden Sidestykke i Nationernes Kolonisationshistorie, den har fremkaldt beundring og betydet overordentlig meget for vort Omdømme i den kulturelle Verden, og Gang paa Gang er det udefra blevet fremhævet, at Danmark er det eneste Land, som har forstaaet at beskytte et Naturfolk mod udryddelse (s. 5)

Et lille forbehold tages ved tekstens slutning, men konklusionen er den samme:

Der kan her i Tidens Løb være begaaet Fejlgreb; men der er altid handlet med den indfødte Befolkning Vel for Øje, og under det skærmende Monopol er det hidtil lykkedes at beskytte Eskimoerne mod de farer, som bl.a. har ødelagt deres Stammefrænder i Labrador. Danmark har derfor frem for andre Nationer erhvervet sig Retten til ogsaa i Fremtiden at hjælpe den grønlandske Befolkning, varetage dens Interesser og oplære den til Selvstændighed.

*Slægt efter Slægt
Vi tog i Varetagt
Et Folkehjertes Drøm ved Polar-
havets Strøm
Maa Dannebrog staa vagt over
Grønland!
(s.181, kursiverne er tekstens
egne)¹⁰*

¹⁰ Verselinjerne til slut i citatet er fra et digt skrevet af eskimologen William Thalbitzer (1873-1958).

⁹ I 1865 blev retten til at bryde kryolit overdraget til det private Kryolit Mine og Handels-Selskabet A/S. Dette skulle svare en afgift til staten på 20%. Kryolitvirksomheden fortsatte indtil 1990 (Thorleifsen 1999:222).

I Petersens fremstilling er Grønlands fremtid således Danmarks *ret*: en ret baseret på det historiske forløb. Storch formulerer sig i noget andre vendinger omkring denne historie:

Forholdet er nemlig det, at Grønlænderne, efterhaanden som oplysningen skrider frem, bliver mer og mer overbeviste om, at det er bedst for Grønland at knytte sig nærmere til Danmark, som med vilje aldrig har gjort Grønland nogen fortræd i de to hundrede aar, det har haft højhedsret over landet.- (s. 120-121, tekstens egen fremhævnning).

Som man bemærker, er formuleringen ”som med vilje aldrig har gjort Grønland nogen fortræd” en hel del mere forbeholden end Sophie Petersens fremstilling. Formuleringen indikerer, at der rent faktisk er blevet gjort Grønland fortræd, uanset hvad danskerne måtte have haft af gode viljer. Fejlen beror på danskernes manglende indsigt – og manglende villighed til at tage grønlænderne med på råd. Fortiden er således behæftet ikke med overfladiske, men med alvorlige fejl og problemer, som det kun kan lade sig gøre at rette i fremtiden, hvis der sker afgørende ændringer. Og som det springende punkt: det er ikke danskerne, der skal træffe disse valg. Hvor Petersens tekst alene handler om, hvad Danmark har gjort og fortsat har ret til at gøre, taler Storch om grønlændernes egen vilje og overvejelser: det er *grønlænderne*, der efterhånden bliver mere og mere overbeviste om, at det er bedst for Grønland at knytte sig nærmere til Danmark. Underforstået ligger retten til at vælge og tage beslutninger således hos grønlænderne selv.

Til brug for sin analyse af argumentationsstrategier vedrørende Grønland og Arktis i det enogtyvende århundrede har antropologen Frank Sejersén udviklet begrebet ”dobbelt agency” (*double agency*). Agency angår menneskets ret til selv at udstikke

sine handlemuligheder og kan ifølge Sejersén opdeles i to ”aspekter”. Det første aspekt dækker folks mulighed for at deltage i de strukturer, som allerede er oprettet: inddragelse og integration af berørte parter. Det andet aspekt dækker derimod folks muligheder for kreativt at skabe nye situationer og forandring – hvilket involverer meget større grader af rettigheder og selvbestemmelse (Sejersén 2015: 49-50). Begrebet kan udmærket anvendes også i historisk sammenhæng. Hvor Sophie Petersen synes rede til at tilkende grønlænderne det første aspekt af agency, rækker Mathias Storchs ambitioner helt tydeligt til det andet aspekt. Storch ser en fremtid for sig, hvor grønlænderne selv er de styrende i landet: således som fremtiden netop folder sig ud i den drøm, der har givet navn til hans roman (Storch 1914, Thisted 2005). Grønland er grønlændernes land, og derfor har de også retten til selv at tage beslutninger om deres fremtid. De snævre rammer, som er sat for et grønlandsk råderum, må udvides, eller endnu bedre: ophæves.

Forskel og lighed

Ikke på noget tidspunkt forestiller Storch sig, at udviklingen af Grønland skal gå uden om danskerne. Det ville heller ikke have været nogen realistisk mulighed på det tidspunkt. Sådan som tingene er skruet sammen, indskrænker Storchs råderum sig til at holde danskerne fast på deres ord om at ville hjælpe og løfte grønlænderne. Det sker ved *samarbejde*, ikke umyndiggørelse. Derfor afrunder han bogen med følgende ord:

Til sidst skal jeg anføre minister Hauge's ord, som aldrig bør glemmes: ”Men Grønland er vor sidste koloni, og denne er ikke til salg og bør ikke blive faldt budt for nogen pris.” Men på den anden side bør systemet ”det lukkede land” ikke betyde: umyndiggørelse af Grønlænderne. Det må derimod betyde: *selvstændiggørelse gennem planmæssigt*

Sophie Petersen og andre passagerer (blandt andet Knud Rasmussen) på skibet til Grønland. Pressefoto 10. oktober 1920. (Arktisk Institut).

arbejde. (s. 129-130, tekstens egne kursiveringer)

Det er dette planmæssige arbejde for grønlændernes selvstændighed, Storch har meget svært ved at få øje på. Lige præcis det manglende samarbejde mellem danskere og grønlændere ser Storch som den alvorligste hindring for en positiv udvikling af Grønland. De to folk lever side om side i landet, men hver for sig, uden udveksling og kommunikation (s. 77). Sådan har det været hele vejen op gen-

nem historien, hvor især købmændene var et problem, fordi de ikke forstod landets sprog og befolkningens tankegang (s.74) – og fordi mange af dem i øvrigt også var nogle slyngler, der snød og bedrog befolkningen. Storch fortæller blandt andet om anvendelsen af de forhadte baljemål ved indvejning af spæk. I stedet for at afregne ærligt med fangerne, benyttedes alle mulige tricks, som fx baljer uden bund, der stilledes over et dybt hul i jorden (s. 61). Grønlænderne var prisgivet denne behandling: ”Handelens folk havde jo ’hals

og haandsret' over befolkningen." (s. 63). Heraf det grønlandske ønske om at få skilt handel og administration.

I sit historiesyn følger Storch H.J. Rink (1819-1893), som var inspektør for Sydgrønland 1855-1858, og som indførte de såkaldte "forstanderskaber", hvor grønlænderne i det små inddroges i styret af deres land. Rink forholdt sig stærkt kritisk over for den danske administration, som han mente havde undermineret autoriteten hos de gamle ledere i samfundet: bopladsernes stærke mænd og shamanerne, uden at sætte noget nyt i stedet. Dette, mente han, havde ført til stagnation og tilbagegang for den grønlandske befolkning (Rink 1866). Storch bakker dette synspunkt op, men tilføjer, at også forstanderskaberne med tiden stagnerede, indtil der med en ny generation af embedsmænd efter århundredskiftet "atter kom liv i den grønlandske administration under nye former" (s. 77). Desværre holder heller ikke disse "nye former", hvad de lovede: i stedet for at fremme samarbejdet mellem danskere og grønlandere har de initiativer, der er taget til omlægning af politiske, administrative og retslige organer snarere haft den *modsatte* virkning, således at grønlandere og danskere i endnu højere grad kommer til at leve i adskilte verdener (s. 90-91). Storchs bog er et opråb til danskerne om, at det ikke kan blive sådan ved.

Den harme, som lyser ud af Storchs tekst, går således først og fremmest på det hykleri, danskerne gør sig skyldige i, ikke mindst i de tilfælde, hvor de postulerer indførelsen af ligestilling mellem danskere og grønlandere. Som et eksempel nævner Storch en passage i Petersens bog, hvor denne hævder, at grønlandske præster nu får fuldstændig den samme løn som danske. Det er ganske enkelt ikke sandt. De får kun den halve løn. Sådan er det overalt i samfundet. Særlig slemt står det til for de grønlandere, som ansættes som udstedsbestyrere. Disse havde et kæmpe ansvar, men

fik så lidt i løn, at de næsten uvægerligt måtte sætte sig i en uoverkommelig gæld. Som et konkret eksempel på forholdenes uretfærdighed tager Storch Roodebay i Jakobshavns kolonidistrikt (Oqaatsut nær Ilulissat):

Som stedets bestyrer fungerede en forhenværende sælfanger, honorarlønnet med 3 à 400 kr. om året. Senere bestyredes stedet af en fastansat ung mand med en løn af 400 kr. årlig. Og da han kom i gæld, erstattedes han med en dansk haandværker, der lønnedes med 3000 kr. Der var dog en forskel! (...) Og saa siger man, at Grønlanderne ikke kan klare sig i en selvstændig stilling. (s. 94-95, min understregning)

At give danskere otte gange så høj en løn som en grønlander, frem for at give en grønlander en løn, han kan leve af, synes at være en "daarlig sparsommelighed!" (s. 95). Den egentlige anklage her går imidlertid på det hykleri, hvormed man først anbringer en mand i en fuldkommen umulig situation og derefter bruger hans nederlag som bevis på dansk fuldkommenhed overfor grønlandsk utilstrækkelighed.

På samme måde er det ingen sag at påvise manglende effektivitet i de grønlandske institutioner, for disse er i realiteten sat fuldstændig ud af spil. Først og fremmest beskriver Storch det uhensigtsmæssige i, at den grønlandske styrelses direktør har en så fuldstændig uindskrænket magtposition, som tilfældet er. Det nytter intet, at man forsøger at opbygge grønlandske institutioner, når styrelsens direktør "regerer enevældigt og arbejder udenom disse institutioner" (s. 117). I stedet burde direktøren være et organ for de grønlandske institutioner, "en talsmand for de grønlandske ønsker hos den danske regering" (s. 118). I den forbindelse er det også altafgørende for Storch, at man imødekommer grønlandernes ønske om

at de to landsråd sammenlægges til ét. For det første er landsrådene kun rådgivende og har altså ingen egentlig magt. For det andet forhales enhver sag i det uendelige ved at blive sendt frem og tilbage mellem de to landsråd, fra nord til syd og tilbage igen, og mellem Grønland og Danmark og tilbage igen (s. 118-119). Ligesom danskere og grønlandere bør samarbejde, således bør det nordgrønlandske og det sydgrønlandske landsråd samarbejde, fordi "en saadan tankeudveksling mellem de to landsdeles repræsentanter vilde frugtbar gøre lovgivningsarbejdet for Grønland" (s. 119). Tyngdepunktet for beslutningerne må rykkes fra Danmark til Grønland (s. 122).

Allermest brod har måske Storchs brug af ordet *stavn sbånd* som et billede på grønlandernes situation, og hans deraf følgende krav om *stavn sbaandsløsning* (s. 115, tekstens egen kursivering). I danskernes historie indgår løsningen af stavnsbåndet, der i 1788 forvandlede bønderne fra ufri tyende til frie borgere, som en nøglebegivenhed i vejen fra feudalisme til moderne demokrati. Beklageligvis er denne frie borgerret aldrig kommet til at gælde for Grønland, hævder Storch. Grønlandere kan ikke rejse frit, og selv om loven udnævner statsansatte grønlandske tjenestemænd til danske borgere, stående under dansk ret, kan disse ikke tage arbejde uden for Grønland. Ikke mindst på dette område kræver Storch ligestilling.

Hvor vægten senere i den grønlandske historie, især fra slutningen af 1960'erne, blev lagt på en kulturelt bestemt *forskel* mellem grønlandere og danskere, går strategien hos Storch og hans samtid ud på at understrege grønlandernes fundamentale *lighed* med danskerne. Grønlandere og danskere er ganske vist to forskellige folk, med hver sin historie og hver sit sprog, men eftersom de qua koloniseringen befinder sig i det samme samfund, må de så vidt muligt dele de samme vilkår og frem for alt lære hinanden at kende, for eksempel ved at lære hinandens sprog. Det nytter ikke, at dan-

skerne føler sig hævede over de mennesker, de foregiver at støtte og hjælpe. Grønlandernes mindreværd beror ikke på iboende underlegenhed, men på det forhold, at de "støder panden imod", når de ønsker sig en europæisk uddannelse for at kunne "naa samme aandelige standpunkt som andre mennesker i verden" (s. 114-115).

Storch mener derfor, at den oplagte, og eneste brugbare, løsning må være, at Grønland lægges ind under Danmark, og at alle grønlandere bliver danske statsborgere. Det er hans faste overbevisning, at det nødvendigvis må gå sådan "ikke altfor langt ude i fremtiden, at Grønland gøres til en del af det danske rige ligesom Færøerne, saaledes at Grønland vælger repræsentanter til den danske rigsdag" (s. 120). I 1929, hvor denne tekst blev skrevet, var dette meget langt fra så selvfølgelig, som det i dag kan lyde, nu hvor vi alle ved, at det var præcis sådan det gik, i 1953.¹¹

En plads i solen - som danskernes store land

Til trods for indledningens besyngelse af naturen og de åbne, mennesketomme vidder, beskrives ethvert tiltag i retning af modernisering af Grønland i de mest positive vendinger i Storchs fremstilling. Den begyndende industrialisering hilses uden den mindste tøven velkommen. På trods af succesen med kryolitten tror Storch ikke meget på mineindustri som vejen frem for Grønland (s. 123-124). Det er ved denne tid fiskeriet, man sætter sin lid til, og ligesom i Storchs roman har visionen i denne bog tydeligt karakter af at få omdannet Grønland

¹¹ I 1930 besøgte Thorvald Stauning som den første danske statsminister Grønland. Han beskriver rejsen og sine indtryk i bogen *Min Grønlandsfærd*. Man kan sammenligne med hans holdninger til forholdet mellem danskere og grønlandere, som ligger milevidt fra Storchs program om lighed. Først efter Anden Verdenskrig og de Forenede Nationers krav om ophævelse af kolonierne holdt forestillingen om lighed mellem danskere og grønlandere sit indtog i den danske debat – og det var så alligevel en lighed med stærke modifikationer, se Andersen og Thisted forthcoming.

til et moderne samfund i Danmarks billede – men med grønlænderne i rollen som dem, der både styrer udviklingen og høster udbyttet. Det er dette, metaforen ”en plads i solen står for”: modernitet og demokrati/selvbestemmelse. Centralt i teksten står en lille anekdote, hvor Storch beretter om, hvordan han den forrige sommer har hørt en mand fra det allernordligste Grønland, hvor udviklingen ikke rigtig var nået frem endnu, berette om sit besøg nede sydpå. Blandt andet havde han været på besøg i Holsteinsborg (Sisimiut) og set fiskehenkogningsfabrikken:

Tilslidst samlede han sit indtryk i de ord: ’imaqa sordlo qavdlunât nunarsuat’ =: det er maaske ligesom Danskernes store land! Ja, der er virkelig ogsaa sket forandringer til det gode! (s. 99)

De sidste ord er forfatterens og opsummerer beretterens pointe: at moderniseringen er en god ting. I tilhængen –suuaq, som er hængt på ”danskernes land”, ligger der ikke så meget, at landet er geografisk stort, som at det er mægtigt. Måske endda overmægtigt, set i forhold til Grønland. Men det er en status og en magt, som grønlænderne rigtig gerne vil have del i!

Grønlandsk identitet er således endnu ikke, i hvert fald ikke i denne fremstilling, blevet frosset fast i en form for negativ spejling af alt, hvad der er dansk. En sådan diskurs vinder først frem efter 1953 og i særdeleshed fra slutningen af 1960'erne: at grønlandskhed nødvendigvis må defineres som det, der ikke er dansk. Hvorved grønlænderne bliver medproducerende på modsætningen mellem tradition og grønlandskhed versus modernitet og danskhed.

Selv om Storch vel næppe har forestillet sig sælfangsten fuldstændig afviklet, har han slet ikke den samme nostalgi omkring fangerkulturen, som Petersen lægger for dagen. Petersen har ret og slet svært ved at forestille sig en grønlænder, som ikke sam-

tidig, i hvert fald delvis, er fanger. På trods af, at hendes målsætning med bogen er at ”give en populær Skildring af Øjeblikkets Grønland med dets Vanskeligheder og Problemer, der er saadanne, som nødvendigvis maa opstaa i et Land, hvis Folk er ved at gaa ind i en ny Kulturfase, og hvor ældgamle Erhvervsgrene ikke længer slaar til, men skal afløses af nye,” opsummerer hun alligevel kapitlet om erhvervslivet på følgende vis:

Det er et stort Spørgsmål, hvad der i Fremtiden skal være Hovederhvervet i Grønland. Fiskeriet kan nok skaffe Føden; men det giver ikke de Biprodukter i Form af Skind og Spæk, der er nødvendig til Klæder og Brændsel i saa koldt et Land. Derfor ville det være det bedste, hvis det var muligt, at forene Sælfangst og Fiskeri, saa at Idealet af en Fremtidsgrønlænder var en Mand, der gik paa Sælfangst, naar der var Sæler, og paa Fiskeri, naar der var Fisk. (s. 40)

Sophie Petersen forestiller sig stadig et lukket land, som i hovedsagen er selvfor-synende. Også på billedsiden fastholder *Grønland i Hverdag og Fest* sit fokus på fangerkulturen. Den kartonnerede udgave har på forsiden en koloreret pennetegning af en kajakmand med skydesejl i forgrunden og isfjeld i baggrunden: et ikon for forestillingen om Grønland. Herefter følger billeder af kajakker, kajakudstyr, jordhuse, sælfælansning, spækskrabning, konebåde, gammeldags skindtelte, osv. osv. Kun tre små fotos, meget mindre og i langt dårligere kvalitet end hovedparten af bogens øvrige fotografier, illustrerer fiskeriet, et enkelt foto viser grafitbrudet Amitsoq, og et enkelt foto er taget ved fåreavlsstationen i Julianehaab. Selv om læseren således på den ene side klart får at vide, at Grønland er i udvikling og forandring, er der således stor sandsynlighed for, at han eller hun alligevel vil efterlades

i tryk forvisning om, at Grønland stadig findes som et malerisk eventyrland deroppe i det høje nord.

Om illustrationerne var Sophie Petersens eget valg, er naturligvis ikke til at vide. Storch har i hvert fald næppe haft indflydelse på den side af sagen, og også hans bog, der kun har meget få illustrationer, prydes på forsiden af et motiv fra ”det gamle Grønland”, med skindtelte og slæder. Det har også handlet om, hvilke fotos der rent faktisk var tilgængelige. Fangerkulturen var særdeles veldokumenteret, det fremspirende, moderne Grønland formentlig meget mindre fotograferet. Først med fotografen Jette Bangs (1914-1964) billeder dokumenteredes det moderne Grønland – og selv blandt hendes billeder og film, er det billederne af (en delvist iscenesat og rekonstrueret) fangerkultur, der reproduceredes og huskedes (Jørgensen 2013).

Det Grønland, Storch plæderer for, havde således en lang og besværlig vej for at nå frem til en dansk bevidsthed. Hertil kommer, at udviklingen efter 1953 gik præcis, som Storch havde frygtet. Hvilket var baggrunden for, at han ikke krævede monopolet afviklet her og nu, ud fra den devise, at monopolet måtte afvikles *indefra*, således at det blev landets egen befolkning, der stod parat til at overtage driften af landet (s. 125). Med den nye tid efter 1953 kom Grønland hurtigt til i det ydre at ligne Danmark, med moderne boligblokke, sygehuse, veje, havneanlæg osv. osv. Tuberkulosen blev udryddet, levealderen steg. Men det blev *ikke* grønlænderne, der indtog pladserne for bordenden i beslutningsprocesserne. Heraf den vrede, der bar kravet om hjemmestyre.

For en umiddelbar betragtning tager Petersens og Storches bøger sig ud som diametrale modsætninger. Fra et nutidigt synspunkt er de dog overraskende ens, hvad angår det grundlæggende positive syn på indførelsen af moderniteten i Grønland. For

Der har jo været en del debat om Kim Leines roman *Profeterne i Evighedsfjorden* – historikeren Thorkild Kjærgaard kunne bestemt ikke lide den (Kjærgaard 2013), og undertegnede var måske heller ikke så begejstret for dens skildring lige netop af profeterne (Thisted 2015). Hvad angår opfattelsen af bevægelsen som en tidlig modstand mod det danske overherredømme har Leine imidlertid en stærk forbundsfælle i Mathias Storch. Hør blot, hvad han har at sige om dette emne: Og den nye religion, der blev prædikeret af mænd, som ikke magtede landets sprog og heller ikke forstod befolkningens tankegang, havde ingen kraft til at give samfundet et livsindhold. (...) En bevægelse i den retning opstod i Sukkertoppens distrikt, hvor en mand ved navn Habakuk samlede tilhængerne 1789. Men bevægelsen blev atter undertrykt. Rigtig nok ikke udefra. Den danske missionær var ude af stand til at undertrykke bevægelsen, uagtet han søgte støtte hos handelen. Modstanden kom fra selve befolkningen, idet det var den dygtige kateket Frederik Berthelsen, der forblindet af nidkærhed for den kristne religion ikke forstod den tanke, der laa bagved, men satte sig imod bevægelsen og fik bugt med den. Som belønning for dette stykke arbejde blev han senere ordineret til præst. (s. 72-73)

begge de to forfattere er modernitet ganske vist noget, der kommer fra Europa, men det *tilhører* ikke Europa, det kan annekteres af Grønland, og Grønland kan forblive lige ”grønlandsk” for det. I begge bøger skildres grønlænderne således som aktive *medskabere* af modernitet, meget modsat det billede af inuit som passive ofre for modernitet, som gennem 1970’erne og 80’erne var dominerende, også i Grønland. Integrering af moderniteten som del af grønlændernes historie bør have prioritet i historieskrivningen. Ligeledes det faktum, at den grønlandske utopi om selvbestemmelse og ligeværdighed, som formuleredes ved begyndelsen af det forrige århundrede, mødte markant modstand, eller rettere: uforstand fra dansk side, og først synes gennemførlig med hundrede års forsinkelse.

Litteratur

Amdrup, G.C., ed. 1921. Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing. Meddelelser om Grønland vol. 60-61. København.

Andersen, Astrid Nonbo, & Kirsten Thisted, forthcoming. “Whatever a colony is’ - 1945-1953 as a Zero Hour in Danish–Greenlandic Relations.” In Zero Hours. Politics of Time in Global Perspectives, 1940s-1970s edited by Hagen Schulz-Forberg. London, New York and Shanghai: Palgrave Macmillan.

Asad, Talal. 1992. "Conscripts of Western Civilization". I: Dialectical Anthropology. Essays in Honor of Stanley Diamond, vol. I, Civilization in Crisis, edited by Christine Gailey, 333-51. Gainesville: University Press of Florida.

Beukel, Erik, Frede Jensen, P. Rytter and Jens Elo. 2007. Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54, København: Dansk Institut for Internationale Studier.

Freuchen, Peter. 1927. Grønland, Land og Folk. København: Pios Boghandel.

Gant, Erik. 2003. "Grønlandske overgange. Fra Qivitoq til Tukuma." Kosmorama Vol. 232: Film fra Nord: 125-142.

Hedtoft, Hans. 1948. "Grønlands fremtid. Statsminister Hans Hedtofts tale for Studenterforeningen og Det Grønlandske Selskab lørdag den 27. november 1948." Det Grønlandske Selskabs Årsskrift 1949: 22-40.

Heinrich, Jens. 2012. Eske Brun of det moderne Grønlands tilblivelse, Nuuk: Forlaget Atuagkat ApS.

Huggan, Graham. 2001. The Postcolonial Exotic. Marketing the Margins. London and New York: Routledge.

Jørgensen, Anne Mette. 2013. "De g(l)emte Jette Bang film: om alle filmene fra rejsen I 1938-9." I: Tidsskriftet Grønland Vol. 4, 2013, 296-305.

Keskitalo, E.C.H. 2004. Negotiating the Arctic. The Construction of an International Region. New York and London: Routledge.

Kjærgaard, Thorkild. 2013. "Prisvindende Propaganda." Kristeligt Dagblad 9. februar.

Koselleck, Reinhardt. 2004. Futures Past: On the Semantics of Historical Time. New York: Columbia University Press.

Leine, Kim. 2012. Profeterne i Evighedsfjorden. Roman. København: Gyldendal.

Marquardt, Ole. 1999. "Grønlænderne og vestens civilisation – træk af Rink-tidens grønlandspolitiske diskussion." I: Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 1998/99, 7-26. Nuuk: Ilisimatusarfik.

Olsen, Tupaarnaq Rosing. 2005. I skyggen af kajakkerne. Grønlands politiske historie 1939-1979. Nuuk: Tupaarnaq Publishing.

Ostermann, H. 1921. Den grønlandske Missions og Kirkes Historie. København: Lohse.

Petersen, Sophie. 1928. Grønland i Hverdag og Fest. København: C.A. Reitzels Forlag.

- 1946. Danmarks gamle Tropekolonier. København: H. Hagerups Boghandel.

Rink, H.J. 1862. "Om Aarsagen til Grønlændernes og lignende, af jagt levende, Nationers materielle Tilbagegang ved Berøringen med Europæerne. Dansk Maanedsskrift.

- 1866. "Indledning". I: Eskimoiske Eventyr og Sagn, redigeret af H.J. Rink, 9-44. København: C.A. Reitzels Boghandel.

Rud, Søren. 2016. Colonialism in Greenland: Tradition, Governance and Legacy. Palgrave/Macmillan. Serie: Cambridge Imperial and Postcolonial Studies.

Schulz-Forberg, Hagen. 2013. "Introduction: Time and Again Towards the Future: Claims on Time as a New Approach for Global History". In: Zero Hours: Conceptual Insecurities and New Beginnings in the Interwar Period, edited by Hagen Schulz-Forberg, 15-52. Brussels: P.I.E.-Peter Lang.

Scott, James. 2004. Conscripts of Modernity. The Tragedy of Colonial Enlightenment. Durham & London: Duke University Press.

Sejersen, Frank. 2015. Rethinking Greenland and the Arctic in the Era of Climate Change. London and New York: Routledge.

Storch, Mathias. 1974 [1914]. Sinnattugaq. Nuuk: Atuakkiorfik.

- 1915. En Grønlænders Drøm. Oversat af Knud Rasmussen. København: Grønlandsk Litteraturselskab.

- 1930. Strejflys over Grønland. København: Levin & Munksgaards Forlag.

Thisted, Kirsten. 2003. "Danske Grønlandsfiktioner. Om billedet af Grønland i dansk litteratur." Kosmorama Vol. 232, 32-67.

- 2005.: "Postkolonialisme i nordisk perspektiv: relationen Danmark-Grønland". I: Kultur på kryds og tværs, redigeret af Henning Bech & Anne Scott Sørensen, 16-42. Aarhus: Klim.

- 2008:"Hvor Dannebrog engang har vajet i mer end 200 Aar". Banal nationalisme, narrative skabeloner og postkolonial melankoli i skildringen af de danske tropekolonier. Særtryk, Nationalmuseet. København. Netversion: <http://www.natmus.dk/sw22661.asp>

- 2012. "Grønland i Hverdag og Fest - Kolonialisme, nationalisme og folkelig oplysning i mellemkrigstidens Danmark". I: Malunar Mót, redigeret af Eidun Andreassen, Malan Johannesen, Anfinnur Johansen & Turid Sigurdardóttir, 460-478. Tórshavn: Faroe University Press.

- 2013. "Tolkning, magt og modmagt i kolonitidens Grønland. Om forhenværende inspektør Lindows injuriesag mod to grønlandske landsrådsmedlemmer. Tidsskriftet Grønland, Vol. 61, Nr. 3, 2013, 218-232.

- 2014. "Kolonialisme og Forsoning. Dansk-Grønlandske Relationer i en Selvstyretid." Tidsskriftet Grønland, Vol. 62, Nr. 3, 2014, pp. 161-170.

- 2014a. Gamle og nye fortællinger om Rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland. Baggrund <http://baggrund.com/> Posted 6. december 2014.

- 2015. "Imperiets genfærd. Profeterne i Evighedsfjorden og den dansk-grønlandske historieskrivning. I: Nordlit 35/2015, pp. 105-121. Online: septentrio.uit.no/index.php/nordlit/article/download/3428/3334

Thomsen, Hanne. 1998.: "Ægte grønlændere og nye grønlændere: om forskellige opfattelser af grønlandskhed." Den jyske historiker Nr. 81 (1998):21-55.

Thorleifsen, Daniel. 1999. "Det lukkede land". I: Kalaallit Nunaat. Gyldendals bog om Grønland, redigeret af Bent Günter & Aqissiaq Møller, 217-222. København: Gyldendal.

Thuesen, Søren. 1988. Fremad, Opad. Kampen for en moderne grønlandsk identitet. København: Rhodos.

UN 2007: United Nations' Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. United Nations General Assembly.

Vahl, M. og G. Hatt. 1922-27. Jorden og Menneskelivet. Geografisk Haandbog Bd. 1-4. København: I.H. Schultz Forlagsboghandel.